

Osta paikkasi tulevaisuudesta! Kryptovaluutta-aktivistit rahamarkkinoilla

Sanna Vellava

Tänä vuonna kryptovaluutta Bitcoin on toiminut 10 vuotta. Näiden vuosien aikana Bitcoin-yhteisö ja kryptovaluuttakenttä ovat merkittävästi kasvaneet. Artikkelissa lähestytään Bitcoin-ilmiötä sosiaali- ja kulttuuriantropologisesti. Bitcoinia tarkastellaan teknotaloudellisesta utopiasta lähtöisin olevana liikkeenä, joka toimii kaupallisten ja poliittis-ideologisten ideoiden risteyksessä. Artikkeliki kartoittaa, millaisia merkityksiä ja visioita Bitcoinin ympärille on annettu ja rakennettu, ja miten nämä merkityksenannot ovat muuttuneet Bitcoinin kehittyessä ja kasvaessa. Aineistona ovat suomalaisten ja Suomessa asuvien kryptoaktiivien puolistrukturoidut haastattelut, Bitcoiniiin liittyvien tapahtumien havainnointi sekä online-aineisto, kuten blogit ja keskustelupalstat. Empiirisen tutkimuksen kautta tuodaan esiin Bitcoinin paradoksaalinen luonne sekä diskurssien ja käytäntöjen välinen kuilu.

Kryptovaluutta Bitcoin on toiminut 10 vuotta vuonna 2019. Näiden kymmenen vuoden aikana Bitcoin-yhteisö ja kryptovaluuttakenttä ovat kasvaneet merkittävästi. Yleinen tietoisuus on lisääntynyt, ja jokainen dramaattinen nousu Bitcoinin arvossa on kerännyt huomiota mediassa, olkoon se hypetystä, väheksymistä tai varoituksia houkutellen uusia ihmisiä mukaan. Heihin kuuluu niin yksittäisiä kuluttajakansalaisia, yrittäjiä ja institutionaalisia sijoittajia kuin myös tutkijoita, virkamiehiä ja valtavirtapankkialan toimijoita.

Tässä artikkelissa lähestytään Bitcoin-ilmiötä sosiaali- ja kulttuuriantropologisesti. Tällöin yhtenä keskeisenä menetelmänä on aineiston kerääminen osallistuvan havainnoinnin kautta, ja keskeisessä asemassa ovat ilmiössä mukana olevien ihmisten näkemykset ja käsitteet. Artikkeliki perustuu suomalaisten ja Suomessa asuvien kryptoaktiivien puolistrukturoituihin haastatteluihin, Bitcoiniiin liittyvien tapahtumien havainnointiin sekä online-aineistoon, kuten blogeihin ja keskustelupalstoihin. Haastatteluja tehtiin kaksi kierrosta, ensimmä-

VTM Sanna Vellava (sanna.vellava@helsinki.fi) on sosiaali- ja kulttuuriantropologian tohtorikoulutettava Helsingin yliopistossa. Kiitän Mika Pantzaria ja Minna Ruckensteinia sekä kahta anonymia lausunnonantajaa arvokkaista kommentista.

mäinen 2015–2016 ja toinen keväällä 2018. Virallisten haastattelujen määrä oli yhteensä 21, ja haastateltavia oli 14, joista 13 oli miehiä. Haastateltavat olivat yhtä mieshenkilöä lukuun ottamatta 20–45 vuotiaita. Osan haastateltavista tapasin kahteen kertaan sekä myös satunnaisissa kohtaamisissa eri tapahtumissa. Haastateltaviin kuuluu Bitcoin-kentän keskeisiä toimijoita, kuten yrittäjiä ja aktiivisesti harrastavia henkilöitä, joihin otin yhteyttä heidän julkisen profiilinsa perusteella. Sen lisäksi käytin niin sanottua lumipalloeefektiä sekä omia verkostojani lisähaastateltavien löytämiseen ja tapasin ihmisiä Bitcoin-harrastajien tapaamisissa. Empiirisen aineiston sekä Bitcoinista julkaistujen artikkelien kautta pyrin kartoittamaan, millaisia merkityksiä ja visioita Bitcoinin ympärille on annettu ja rakennettu tähän mennessä ja miten nämä merkityksenannot ovat muuttuneet Bitcoinin kehittyessä ja kasvaessa sekä millaisia jännitteitä tähän mahdollisesti sisältyy.

Vuonna 2008 julkaistussa paperissaan Satoshi Nakamoto -pseudonyymillä taakse kätkeytyvä henkilö tai ryhmä kuvaili uuden teknologisen järjestelmän nimeltä lohkoketju (Nakamoto 2008). Sen avulla voitaisiin ratkaista esimerkiksi kahteen kertaan maksamisen ongelma virtuaalivaluutoissa, mikä on Bitcoinin kehittäjien mielestä yksi sen vallankumouksellinen aspekti. Bitcoin pyrki alun perin olemaan käteisen kaltainen raha, mutta digitaalisessa muodossa ja ilman kolmatta osapuolta, kuten pankkia, joka pitäisi kirjata arvonsiirroista. Tietokoneverkkoon hajautetun, jaetun kirjanpitojärjestelmän, eli lohkoketjun, avulla pyrittiin estämään skenaario, jossa tätä niin sanottua ”digitaalista käteistä” voitaisiin kopioida ja käyttää useampaan kertaan. (Em.) Vaikka Nakamoton teksti on teknologinen kuvaus lohko-

ketjun toiminnasta, siinä on myös vahva ideologinen lataus. Bitcoin toimii yhtenä esimerkkinä liikkeistä, jotka kyseenalaistavat ja kritisoivat vallitsevia instituutioita ja asiantuntijoita (Vidan ja Lehdonvirta 2018, 15). Nakamoto (em.) asettikin tavoitteeksi, että Bitcoinista tulisi valtavirtajärjestelmästä itsenäinen elektroninen maksujärjestelmä, jossa yksilöt voivat tehdä vaihtokauppaa ilman kolmansia osapuolia tai välikäsiä.

Ensimmäinen kehittäjä Nakamoton jälkeen oli suomalainen Martti Malmi, joka opiskeli Bitcoinin alkuvuosien aikana teknillisessä korkeakoulussa. Hän kertoi löytäneensä Nakamoton tekstin verkosta ja innostui siitä. Hän otti yhteyttä Nakamotoon sähköpostitse tarjoten kykyjään ja ajatuksiaan siitä, miten kehittää uutta digitaalista infrastruktuuria eteenpäin. Haastatellessani Malmia toukokuussa 2018 sain kuulla, että häntä kiinnosti Bitcoinissa teknologian potentiaali muuttaa nykyinen poliittinen järjestelmä ja kuten monille aikaisiin mukaan tullee harrastajille, Bitcoinien ostamisessa tai louhimisessa kyse ei ollut vain rahallisesta voitosta, joka oli siihen aikaan olematon, vaan myös teknologisesta innovaatiosta ja sen mahdollisuudesta kumota taloudellinen ja poliittinen järjestelmä yhteiskunnassa antamalla varallisuuden hallinta yksilöiden haltuun ja poistamalla välikädet, kuten pankit ja luotokorttiyhtiöt vaihtojärjestelmästä. Taloudellisen puolen lisäksi tärkeää oli siis myös kuviteltu uudenlainen yhteiskunta ja yhteisö, jota esimerkiksi käsite ”desentralisaatio”, hajauttaminen, on noussut merkitsemään. Uudessa kryptomaailmassa vanhat hierarkiat pyyhkiytyisivät mataliksi ja johtaisivat demokratisoitumiseen ja ihmisten voimaantumiseen uuden rahateknologisen innovaation ansiosta. Hajauttaminen ei toisaalta ole vain Bitcoin-yhteisön ja

kryptoaktivistien ihanne. Vertaisverkostot ja matalat organisaatiot ovat yhtä lailla saaneet nostetta myös työn uusissa ideaaleissa ja johtamismalleissa, erityisesti startup-maailmassa.

Sosiaalitieteellisissä keskusteluissa on kiinnitetty huomiota moniin paradokseihin, joita Bitcoinin ilmiönä liittyy (kts. esim. Dodd 2018, Nelms et al. 2018, Vidan & Lehdonvirta 2018). Tarkoitukseni tässä artikkelissa on käydä läpi näitä jännitteitä sekä peilata niitä omiin kokemuksiini ja tutkimusaineistooni. Tarkastelen Bitcoinia teknotaloudellisesta utopiasta lähtöisin olevana liikkeenä, joka toimii kaupallisten ja poliittis-ideologisten ideoiden risteyksessä. Keskeinen jännite liittyy siihen, millä tavalla Bitcoinin toimivuus perustuu nimenomaan sen yhteisöllisyyteen, vaikka ideologia sen takana perustuu vahvasti teknolibertaristiseen ideaaliin, jossa rahan sosiaalinen luonne pyritään poistamaan ja ulkoistamaan teknologialle (Dodd 2018). Bitcoinissa huomiota onkin kerännyt ideaalien ja käytäntöjen välinen ”lupauksellinen kuilu” (*promissory gap*, Vidan ja Lehdonvirta 2018), mikä tuo esiin diskursiivisen tason tärkeyden yhteisön ylläpitämisessä.

Tässä artikkelissa pyrin tuomaan käyttäjien näkökulmia ilmiöön, joka tuntuu herättävän tunteita puoleen ja toiseen. Bitcoin-yhteisön sisällä puhutaan Bitcoinista tulevaisuuden rahainfrastruktuurina. Näissä visioissa utopiainen tulevaisuus on aina juuri kulman takana, kunhan se ja se teknologinen ongelma on ensin saatu ratkaistua.

Vuosien saatossa visiot ja tavat puhua Bitcoinista ovat muuttuneet sitä mukaa, kun se on kehittynyt ja kasvanut. Kysymys tässä artikkelissa ei ole niinkään se, ”toimiiko” Bitcoin vai ei, vaan tarkastelun kohteena on sen moniselitteinen luonne ja dynamiikka sosiaalisena ja

kulttuurisena ilmiönä. Yhtäältä voidaan tarkastella sitä, millä tavalla Bitcoin ilmiönä ja yhteisönä on muuttunut vuosien saatossa. Se on käynyt läpi erilaisia vaiheita, mitä myös oma aineistoni heijastelee pidemmän aikavälin seurannan myötä. Toisaalta huomio kiinnittyy siihen, millä tavalla Bitcoin-aktiivit itse hahmottavat aikaa ja ajallisuuksia suhteessa Bitcoin-vaihtojärjestelmään.

Aineistoni perusteella on nähtävissä, että erilaisten ajallisuuksien artikuloiminen ja niiden välinen tasapainottelu muodostavat tärkeän osan Bitcoin-vaihtojärjestelmän diskursiivista strategiaa ja sitä kautta yhteisönmuodostusta. Näin se tuo näkyviin dynamiikan, jonka on esitetty olevan yhteistä eri vaihtojärjestelmille¹ yhteiskunnissa (Parry ja Bloch 1989). Keskeisenä dynamiikkana on yksilöiden voittoa tavoittelevan toiminnan ja yhteisön uusintamisen väliset suhteet ja niihin liittyvien ajallisten kiertojen tasapainottelu (Parry ja Bloch 1989). Palaan tähän teemaan tarkemmin artikkelin loppupuolella.

1. Bitcoin vaihtoehtovaluuttana ja sosiaalisena liikkeenä

Raha on ennenkin nähty sosiaalisen ja poliittisen muutoksen moottorina ja välineenä, ja sel-

¹ *Vaihtojärjestelmillä (transactional systems) Parry ja Bloch (1989) viittaavat yhteisön taloudellisen toiminnan ja toimeentulon järjestäytymiseen vaihtosubteiden kautta. Antropologisessa katsannossa taloutta ei ajatella erilliseksi osaksi muuta yhteiskuntaa, vaan taloudellinen ja sosiaalinen sfääri ovat aina sidoksissa toisiinsa (kts. Polanyi 2006 [1944]). Vaihtojärjestelmän käsitteen kautta taloudelliseksi toiminnaksi voidaan ymmärtää myös sellaiset vaihtosubteet, joissa ei välttämättä vaihdeta 'rahaa' sanan konventionaalisessa merkityksessä.*

laisena myös Bitcoinia on pidetty. Näin sen voi nähdä asettuvan vaihtoehto- ja paikallisvaluuttojen historiallisiin jatkumoihin, joihin kuuluvat esimerkiksi LETS-projektit eri maissa (*Local Exchange Trading Systems*), tai Ithaca HOURS (Hart 2002, 318). Siinä missä vaihtoehtovaluutat ovat usein olleet lähtökohdiltaan paikallisesti organisoituneita (kts. emt.), Bitcoinin inkluusiivinen retoriikka on alusta alkaen asettanut tavoitteekseen globaalin, universaalin valuutan, jonka käyttö olisi riippumatonta maantieteellisistä ja valtiollisista rajoista ja säännöistä. Bitcoin-retoriikka on aina keskittynyt demokratisaatioon ja ihmisten osallistamiseen. Se on vakuutellut, kuinka ”kuka tahansa” voi liittyä mukaan ja kuinka se voi tarjota miljoonille ihmisille mahdollisuuden pankkipalveluihin, joita heillä ei muuten olisi.

Alkuaikoina Bitcoinin yksi tunnuslauseista oli ”ole oma pankkisi”, mikä korostaa yksilön vastuuta ja vapautta hallinnoida omaa varallisuuttaan. Keskuspankkien valtaa ja valtioiden roolia kritisoidaan edelleen, ja pääasiallisina vihollisina nähdään kaikenlaiset välikädet, erityisesti pankkijätit, jotka sekä hyötyvät yksilöiden tekemistä rahansiirroista että voivat luoda rahaa ikään kuin tyhjästä. Niiden nähdään myös puuttuvan tarpeettomasti ihmisten yksityisyyteen. Niinpä valta hallita omia varojaan ilman valtion tai yritysten valvontaa ja puuttumista on ollut keskeinen pyrkimys Bitcoinin taustalla.

Bitcoinin kantava teema on ollut, kuinka luottamus voidaan ulkoistaa teknologialle, tässä tapauksessa siis teknologialle innovaatiolle nimeltä lohkoketju. Nigel Dodd (2018) toteaaakin, että keskeinen ero Bitcoinin ja muiden vaihtoehtovaluuttojen välillä on nimenomaan teknologian rooli valuutan takaamisessa. Siinä missä muilla paikallis- tai vaihto-

ehtovaluutoilla on hallintoelin, joka koostuu valituista ihmisistä tai keskitetty kirjanpitojärjestelmä, Bitcoinissa luottamus pyritään ulkoistamaan teknologialle järjestelmälle. Tämän myötä ajatellaan, että rahaan liittyvät poliittiset aspektit voidaan kiertää kokonaan, onhan sen takana moraalisesti neutraalina nähty automatisoitu kone (Nelms ym. 2018, 24).

Doddin (2018) mukaan on ironista, että ideologisesti Bitcoin nojaa käsitykseen rahasta sosiaalisten suhteiden ulkopuolella, mutta käytännössä se toimii juuri siksi, että sitä ylläpitävät yhteisö ja sen sosiaaliset verkostot. Vaikka Bitcoinin ja kryptovaluuttakentän retoriikka perustuu *each man to himself* -ideaaliin, myös käytännön havainnointi ja haastattelut kertovat, että sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen kanssakäyminen muodostavat tärkeän osan sen menestyksestä, arvosta ja merkityksestä käyttäjille ruohonjuuritasolla.

Pitkään Bitcoinin parissa toiminut henkilö, jolla on oma kryptovaluuttoihin liittyvä yritys, kertoo haastattelussa toukokuussa 2018, että sosiaalisten verkostojen merkitys ei toki ole kadonnut uuden rahateknologian myötä: ”*Tavallaan kaikkiban perustuu edelleen luottamukseen tai on erilaisia työkaluja joilla sitä luottamuksentarvetta voidaan kustannustehokkaasti tai halvalla tai kalliilla vähentää, mutta ethän sä mitään pysty tekemään ilman luottamusverkostoja. Siihen että ihmiset tekee mitä lupaa, ja kylähän Bitcoin-taloudessa kuitenkin käytännössä se toiminta on ollut paljon sitä että on palveluja ja ihmisiä jotka pyörittää jotain palveluja ja kehittävät tuotetta tai jotain muuta, joka kuitenkin perustuu melko pitkälti siihen luottamukseen. Ja ilman sitä puolta se ei ois kyllä kasvanu yhtään mihinkään.*” (Mies 25–35 v.)

Käytännössä siis myös Bitcoin-yhteisön sisällä myönnetään, että Bitcoinin jatkuvuus pe-

rustuu samalla tavalla luottamusverkostoihin ja ihmisten välisiin suhteisiin kuin muukin taloudellinen toiminta. Luottamuksen tarve ei siis poistu uudesta teknologiasta huolimatta, vaan kohdistuu vain toisaalle (Nelms ym. 2018).

2. Bitcoin työkaluna – ensimmäinen haastattelukierros 2015–2016, Helsinki

Tein ensimmäisen haastattelukierroksen marraskuun 2015 ja huhtikuun 2016 välisenä aikana. Haastattelin ihmisiä, jotka olivat aktiivisesti mukana Bitcoin-kentässä, joko harrastajina tai yrittäjinä. Osallistuin myös Bitcoin MeetUp -kokoontumisiin ja vierailin Bitcoin-lähetystössä Eerikinkadulla. Minulle suositeltiin Facebookin Bitcoin ja kryptovaluutat -ryhmää, joten liityin siihen, sekä hankin Bitcoin-lompakon älypuhelimeni.

Bitcoin-harrastajien tapaamiset sovittiin ravintoloihin, joissa oli mahdollista maksaa Bitcoinilla. Näitä oli tuolloin muutamia Helsingissä. Eräs Bitcoin-yrittäjä kertoi haastattelussa, kuinka hän yritti tehdä Helsingin Fredrikinkadusta ”Bitcoin-katua” houkuttelemalla kivijalkaliikkeiden kauppiaita mukaan, jotta heidän liikkeissään voisi maksaa Bitcoinilla. Muutama yritys tähän lähtikin, mutta käydessäni haastattelemassa erästä liikkeen myyjää, minulle kerrottiin, että eipä niillä kukaan ole maksanut. Toisaalta jotkut haastateltavista olivatkin sitä mieltä, että Bitcoin on maksuvälineenä käytännöllisempi verkkokaupoissa ja online-maksamisessa. Siinä vaiheessa vaihtoehtoisia kryptovaluuttoja eli *alt-coineja* (*alternative cryptocurrencies*) ei vielä juurikaan ollut, mutta niiden kehittymistä ja yleistymistä pidettiin todennäköisenä.

Ethereum² oli jo alkanut kerätä huomiota Bitcoin-harrastajien keskuudessa.

Ensimmäisen haastattelukierroksen aikaan Bitcoinista puhuttiin ennen kaikkea työkaluna, jonka avulla voitaisiin toteuttaa yhteiskunnallisia muutoksia ja tehtäviä. Esimerkiksi haastateltava (mies 25–35 v.), joka on ollut keskeisessä roolissa Bitcoin-ekosysteemin kehittämisessä ja joka oli perustanut siihen liittyvän oman yrityksen jo vuonna 2012 esimerkiksi totesi tuolloin, ettei pidä määritelmistä kuten ”valuutta”, vaan ajattelee Bitcoinia mieluummin ”työkaluna”. Toinen, puhtaasti harrastusmielessä mukana oleva haastateltava (mies 25–35 v.) totesi, että näitä kahta ei oikeastaan voi erottaa toisistaan. Hän ajatteli, että oli hyvä, että Nakamoto toi Bitcoinin valuutan muodossa, koska se hänen mielestään saa ”tavalliset ihmiset” ymmärtämään Bitcoinin konkreettisen arvon. Hän kuitenkin totesi myös: ”*Ongelma normitallaajan näkökulmasta on se, et kun miks se lähtis käyttää tommost järjestelmää, joka on niin vaikee. Ku sä meet pankkiin, sä avaat pankkitilin, saat pankkikortin.*”

Tuolloin osa aktiiveista sanoikin uskovansa, että tulevaisuudessa Bitcoinin takana oleva teknologia tulee olemaan ideaali maksutapa koneiden välisissä maksutapahtumissa, vaikka Bitcoin ei olisikaan valuuttana käytössä. Bitcoinin arvo liittyi sen taustalla olevaan teknologiseen innovaatioon joustavamman rahaliikenteen ja arvonsiirron mahdollistajana.

Haastatteluissa korostettiin, että Bitcoinissa teknologinen innovaatio ja sen edistäminen sekä rikastumiseen tähtäävä sijoittaminen on

² *Ethereum on vuonna 2014 lanseerattu lobboketjuteknologiaan perustuva bajautettu alusta, jolla on oma kryptovaluutta ether. Ethereumin lobboketjua on käytetty esimerkiksi uusien ICO:jen (Initial Coin Offering) lanseeraamiseen.*

erotettava toisistaan. Teknologia nähtiin itseisarvoisena työkaluna sosiaalisen ja yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseksi. Silloin keskeisenä haasteena nähtiin ekosysteemin kehittäminen niin, että Bitcoinin ympärille voisi kasvaa itsenäinen järjestelmä vallitsevan taloudellisen järjestelmän rinnalle. Bitcoinista puhuttiin nimenomaan mahdollisena maksuvälineenä ja yksi suurista lupauksista oli se, kuinka sen avulla voitaisiin siirtää rahaa nopeasti ja tehokkaasti toiselle puolelle maailmaa, ilman välikäsiä ja kolmansia osapuolia.

Ensimmäisen kierroksen haastatteluista alkoi hahmottua erilaisia käyttäjäkuntia. Käyttäjät jakautuivat neljään ryhmään: 1) teknologit, jotka olivat pääasiassa kiinnostuneita teknologisista innovaatioista; 2) yrittäjät; 3) ”treidaajat”, jotka pyrkivät rikastumaan sijoittamalla bitcoiniin ja keinottelemalla vaihtokursseilla; 4) ideologiset kannattajat, kuten kryptoanarkistit ja teknolibertarianistit, jotka suhtautuvat kriittisesti valtioiden ja pankkijättien valtaan. Viides ryhmä voisi tosin olla ”rikolliset”, joita en tietääkseni tavannut. Ryhmät menevät tietysti päällekkäin. Esimerkiksi yrittäjillä, jotka olivat aloittaneet bitcoiniin liittyviä yrityksiä, oli usein myös teknologian alaan liittyvä koulutustausta tai he saattoivat ilmaista poliittisia ja ideologisia näkemyksiä. Jaon tarkoituksena on lähinnä tuoda näkyviin erilaisia suuntauksia ja motivaatioita, joiden kautta ihmiset tulevat kentälle, vaikka käytännössä rajat eivät ole tiukkoja ja staattisia. Kuten Kristen Barta ja Gina Neff (2016) ovat analysoineet *Quantified Self*-liikkeen kohdalla, kaupallisen ja sosiaalisen liikkeen risteyskohdassa sijaitseva yhteisö kasvaa ja vahvistuu nimenomaan siksi, että sen sisälle mahtuu samaan aikaan erilaisia ja jopa ristiriitaisia tavoitteita ja arvoja.

Eräs haastateltava, itsekin teknologia-alalla työskentelevä mies, kertoi vuonna 2015, kuinka hän oli kuullut Bitcoinista ensimmäistä kertaa. Oli vuosi 2010 tai 2011, ja hän osallistui teknologia-alan tapahtumaan, jossa joku oli tullut kertomaan hänelle uudeltaisesta virtuaalisesta valuutasta. Hän oli siihen aikaan köyhä opiskelija, mutta kaivoi taskun pohjalta viimeiset kolikkonsa. Niillä hän osti kahden euron kolikkoa muistuttavan kolikon. Kolikkoon oli merkitty kirjain- ja numeroyhdistelmät, julkinen ja yksityinen ”avain”, jotka yhdessä muodostavat virtuaalisen ”lompakon”. Kolikon arvo oli 1 BTC eli yksi Bitcoin. Tuolloin taskun pohjalta kaivettu rahasumma oli hänen muistikuviansa mukaan noin kymmenen euroa. Tuon fyysisen kolikon lisäksi haastateltava ei ollut sijoittanut bitcoiniin sen jälkeen. Jutellesamme uudestaan 2018 arvonnousun jälkeen hänellä ei edelleenkään ollut aikomusta myydä kolikkoaan, sillä Bitcoin oli merkityksellinen teknologisenä innovaationa ja ideana, josta kolikko oli merkinä. Tämä havainnollistaa sitä, kuinka *early birdit* lähtivät mukaan alkuajoina myös siksi, että teknologia oli itsessään mullistava ja uusi. Tämä haastateltava osasi arvostaa koodia ja sen hienouksia ja innostui nimenomaan Bitcoinin mahdollistavasta teknologisesta innovaatiosta.

Ensimmäisen haastattelukierroksen aikaan sijoittajat eli ”treidaajat” mainittiin yleensä vähättelevään sävyyn henkilöinä, jotka tulevat mukaan vain tehdäkseen rahaa Bitcoinin avulla. Rikastumista oli toki aina pidetty mahdollisuutena, alusta alkaen. Kesti kuitenkin vuosia ennen kuin siitä tuli houkutteleva sijoitustuote muillekin kuin kryptoanarkisteille ja teknörteille.

3. Työkalusta sijoitustuotteeksi - toinen haastattelukierros, kevät ja kesä 2018, Helsinki

Keväällä 2018 tein toisen haastattelu- ja havainnointikierroksen Bitcoin-kentällä. Haastattelin osittain samoja henkilöitä kuin ensimmäisellä kierroksella, mutta myös muita toiminnassa usean vuoden ajan mukana olleita, joita en ollut haastatellut aiemmin. Lisäksi tapasin ihmisiä, jotka olivat kiinnostuneet Bitcoinista viimeisimpien vuosien aikana. Yhteensä haastatteluja oli 11 henkilön kanssa. Vietin aikaa ja tein havaintoja erään Bitcoin-yrittäjän toimistolla sekä osallistuin Bitcoiniin liittyviin tapahtumiin. Vuoteen 2018 mennessä uusia Bitcoin-aktiiveja oli tullut mukaan, ja he olivat omaksuneet ideologisen retoriikan sosiaalisesta, poliittisesta ja taloudellisesta vallankumouksesta, jonka kryptovaluutat ja lohkoketjuteknologia toivat mukanaan. Vanhempi sukupolvi on toisaalta saavuttanut tietyn aseman Bitcoin-kentällä ja osasta on tullut kentän edustajia laajemmassa poliittisessä ja taloudellisessa sfäärissä. He toimivat neuvonantajina ja konsultteina kryptovaluuttaan liittyvissä yrityksissä tai käyvät keskusteluja valtionhallinnon edustajien kanssa sekä johtavat omia yrityksiään. Kenttä on siis jossain määrin ammattimaistunut ja myös tullut osaksi valtavirran yritystoimintaa ja markkinoita.

Jos ensimmäisen haastattelukierroksen aikaan keskusteltiin vielä siitä, tulisiko Bitcoinia pitää valuuttana, hyödykkeenä vai työkaluna, vuonna 2018 Bitcoinista oli alettu puhua uutena varallisuusmuotona tai omaisuusluokkana. Sen maksuvälineominaisuutta ei juurikaan hehkutettu. Reilun kahden vuoden aikana Bitcoinin arvo oli ehtinyt moninkertaistua, ja juuri edellisen vuoden lopulla Bitcoin oli saavut-

tanut siihen asti korkeimman hintansa markkinoilla, kun yhden Bitcoinin arvo kipusi melkein 20 000 euroon. Tällöin se houkutteli paljon uusia käyttäjiä mukaan puhtaasti rikas-tumismielessä, minkä myös moni kentällä pidempään toimineista oli havainnut. Samalla todettiin, että ne, jotka olivat tulleet mukaan ideologisista syistä, eivätkä vain äkkirikastukseen, pystyivät paremmin sietämään arvonlaskua ja siitä mahdollisesti seuraavaa pettymystä. Sijoittajien osuus ja sijoittaminen orientaationa ovat kuitenkin muuttuneet näkyvämmäksi osaksi Bitcoin-kenttää, mitä on vahvistanut myös muiden kryptovaluuttojen tulo markkinoille. Eräs haastateltava puhui kryptovaluuttamarkkinoista ”jokamiehen pörssinä”, johon kenellä tahansa on mahdollisuus osallistua, toisin kuin valtavirran sijoitusmarkkinoihin.

Sen sijaan Bitcoin maksujärjestelmänä ei ole saavuttanut sellaista suosiota kuin alussa kaavailtiin. Yksi haaste liittyy erään haastateltavan mukaan siihen, että pitkään ei tiedetty, miten verottaja suhtautuu kryptovaluuttojen käyttämiseen. Nykyään jokainen ostos tulisi ilmoittaa verottajalle myyntivoittojen laskemiseksi, mikä on haastateltavan mukaan liian työlästä arjen kannalta. Toinen, myöhemmin mukaan tullut aktiivi kertoo, että *”mikä estää tällä hetkellä tavallista henkilöä siirtymästä nykyisestä järjestelmästä uuteen järjestelmään, ei oomitään syytä, oikeestaan, miks siirtyä. Visa toimii ihan kohtuullisesti, mobiilimaksut, näin, et sä oikeen pysty myymään, et hei täs on tällanen Bitcoin mut sun pitää olla tosi varovainen tän yksityisavaimen kans, et sä hukkaat sen niin kaikki häviää, ja ei voi ostaa kahvia ja muuta. Siin on heti jo liikaa asioita et ei normaali ihminen halua koskea siihen laisinkaan.”* (Mies 25–35 v.)

Bitcoin on siis maksuvälineenä työläs pe-rehtyneellekin harrastajalle, mutta se on sitä myös ”tavallisen ihmisen” näkökulmasta. Arvonsiirto lohkoketjun avulla on peruuttamaton, eikä ole olemassa kolmatta osapuolta, joka sen takaisi. Yksityisavaimen menettäminen esimerkiksi varkauden seurauksena voi siis tarkoittaa rahavarojen katoamista lopullisesti. Kun luot itsellesi digitaalisen kryptovaluuttalompakon esimerkiksi älypuhelimeen, sovellus pyytää sinua ottamaan esiin kynän ja paperia. Sen jälkeen sovellus antaa kaksitoista sanaa, jotka käyttäjän tulee kirjoittaa ylös. Nämä sanat tulee säilyttää huolellisesti. Jos ikinä menetät puhelimesi tai pääsyysi digitaaliseen lompakkoosi, nämä kaksitoista sanaa toimivat palautusavaimena. Jos hävität sanat, menetät kaiken, mitä lompakkosi sattui sisältämään, ilman toivoa palautuksesta.

Nyt, kun Bitcoin on tehnyt monista äkkirikkaita, uudet huolet ja tarpeet synnyttävät uusia palveluita. Markkinoilla on yrityksiä, jotka valmistavat tietokoneita kryptovaluuttujen säilytykseen. On olemassa ”kylmäsäilytyslompakoita”, joita ei koskaan kytketä internetverkkoon. Teknologiset ja materiaaliset ratkaisut näihin tarpeisiin ovat synnyttäneet uuden markkina-alueen, jota ei alun perin osattu ennustaa.

Eräs kokenut Bitcoin-kentän ammattilainen toteaa: *”Bitcoin-skenessä oli alkuvaiheessa tosi paljon tää että be your own bank, ni tavallaan sehän on tosi hassu juttu, että kukaanhan ei oikeesti halua, tai tosi harva haluaa olla oma pankkinsa. On kuitenkin miljardiluokan yrityksiä jotka ulkoistaa pankkipalvelut ihan mielellään. Siis tavallaan suurin osa ihmisistä haluaa palveluja, ja tuskin tulee preferenssit sen suhteen hirveesti muuttumaan mibinkään, mutta toisaalta se on etu että viime kädessä ei yksittäisestä pal-*

velusta olla riippuvainen, että käytännössä on se mahdollisuus kuitenkin siirtyä pois jonkun palvelun käyttäjästä tai helposti vaihtaa sitä palvelun toimittajaa jonka tällöinen protokolla tavallaan mahdollistaa.” (Mies 25–35 v.)

Uusiin säilytyspalveluihin kuuluvat myös vaikkapa huippuluokan turvallisuustason bunkkerit, joihin instituutiotason sijoittajat voivat antaa paperilompakkonsa säilöön. Materia onkin, huolimatta näennäisestä valuutan virtuaalisuudesta, keskeinen kysymys Bitcoinin ekosysteemissä ja toiminnassa (Maurer ym. 2013, 262). Kuten pilvikeskusteluissa usein, vähemmälle huomiolle jäävät fyysiset infrastruktuurit, joista koko niin sanottu aineeton digitaalinen palvelu on riippuvainen. Bitcoin onkin yhtä lailla niin diskursiivinen kuin materiaallinenkin projekti (Vidan ja Lehdonvirta 2018).

4. Tokenisaatio

Tokenisaatiosta (*tokenization*) on aiemmin puhuttu turvallisuusteknologiana maksujärjestelmissä. Digitaalisissa maksujärjestelmissä tokenisaatiolla tarkoitetaan jonkin varannon korvaamista neutraalilla tokenilla eli rahakkeella, esimerkiksi pankkitilin numeron korvaamista sattumanvaraisella numerosarjalla luottokorttimaksuissa, mikä lisää maksujen turvallisuutta. Kryptovaluuttakentällä tokenisaatiosta eli rahakkeistumisesta, on alettu puhua myös toisessa mielessä.

Tokenisaatio on noussut uudeksi käsitteeksi kolikkoantien (*Initial Coin Offering* ICO) myötä. Kolikkoanteja voi pitää uutena joukkorahoituksen muotona, joka imitoi perinteisiä osakeanteja (*Initial Public Offering* IPO). Kolikkoantien avulla kuka tahansa voi ainakin

teoriassa kerätä rahoitusta yritykselleen tai idealleen mistä päin tahansa maailmaa. Koli-
kot ja tokenit, eli rahakkeet³, edustavat osuutta
yrityksen tulevaisuudessa tuottamasta arvosta
tai oikeutta yrityksen tuottamaan palveluun tai
tuotteeseen. Ne käyttävät olemassa olevaa tek-
nologista infrastruktuuria luomalla rahakkeita
esimerkiksi Ethereumin lohkoketjun päälle ja
myyvät niitä mahdollisille sijoittajille. Krypto-
maailmassa kolikkoanneista on puhuttu ”vil-
linä läntenä”, koska toistaiseksi niillä ei ole
ollut minkäänlaista sääntelyä, ja suurin osa
rahoitetuista projekteista jää toteuttamatta.

Kolikkoantien myötä kryptokentällä on
kuitenkin alettu puhua rahaketaloudesta (*to-
ken economy*) tulevaisuuden taloudellisena jär-
jestyksenä. Esimerkiksi rahakemerkkinapai-
koilla ihmiset voisivat rahakkeistaa (*tokenize*)
omaisuuttaan pystyäkseen vaihtamaan sitä
ympäri maailman. Tämä jatkaa Bitcoinin ide-
ologista tavoitetta välikäsiensä poistamisesta,
jotta ihmiset voisivat esimerkiksi käydä kaup-
paa suoraan toistensa kanssa. Rahan sijaan
vaihtokaupan välineenä käytettäisiin lohkoket-
juun kirjattuja kryptorahakkeita, jotka voisivat
edustaa mitä tahansa varoja tai vaikkapa omia
taitoja. Tässä mielessä rahaketalouden idea
resonoi vahvasti sellaisten vaihtojärjestelmien
kanssa, jotka pyrkivät toimimaan perinteisen
rahajärjestelmän ulkopuolella, kuten vaikkapa
Stadin Aikapankki.

³ *Tokenin suomentaminen ei ole aivan yksinkertaista, sillä se eroaa kryptomaailmassa käytetystä termistä coin, joka suomentuisi kolikoksi. Coinien ja tokeneiden välillä ei ole selkeää eroa, mutta coin eli kolikko ajatellaan enemmän rahaksi kun taas tokenin, eli poletin tai rahakkeen käyttötarkoitus voi olla laajempi. Niinpä tässä artikkelissa käytän termiä rahake viittamaan tokeniin.*

Rahaketalousvisioissa kaikenlaisten varan-
tojen omistussuhteet voisivat olla kirjattuina
lohkoketjuun. Kryptovaluutta-aktiivi ja star-
tup-yrittäjä kertoo esimerkin uudesta projek-
tistaan: ”*joo, tota, tulevaisuudessa kaikki omis-
tussuhteet menee lohkoketjuun, mun nähdäkse-
ni, eli mitä me tehdään, tokenisoidaan aurinko-
voimaloiden omistaminen ja bankinta. Kuka
tahansa voi laittaa kymmenen euroa tai kymme-
nen miljoonaa euroa ja omistaa aurinkovoimaa
tokeneitten kautta. Me perustetaan EnexSolar,
täl hetkellä ollaan perustamassa Viroon, ja me
pyritään siihen että ne yrityksen osakkeet, niin
niitten omistussuhteet kirjataan vain ja ainoas-
taan lohkoketjuun, jolloin sitten sä voit lohko-
ketjusta, launchataan tokeni joka on lohkoket-
jun päällä ja ostamalla näitä tokeneita sä ostat
omistusoikeuksia siinä yrityksessä. Ja sit tää
yritys ostaa näitä, tai teettää näitä voimaloita
olemassa oleviin rakennuksiin.*” (Mies 25–35 v.)

Kryptomaailmassa kryptorahakkeet näh-
dään enemmän kuin pelkkänä valuuttana, sil-
lä ne voivat edustaa myös esimerkiksi tiettyjä
omistusoikeuksia resurssihin, tai taitoja, joilla
voi niin sanotusti tuottaa lisäarvoa toisille.
Vauraus tarkoittaisi näin erityyppisiä varalli-
suuden muotoja, jotka olisivat kryptokuvitel-
missa silti vaihdettavissa toisiin varallisuuden
muotoihin. Toisaalta kryptorahakkeiden moni-
naistuminen viittaa myös ajatukseen erityis-
käyttöön tarkoitetuista rahoista (*special pur-
pose money*) nykyisen universaalien rahan (*general
purpose money*) rinnalla. Jollain tavalla tämä
ajatatus ei toisaalta tunnu kovinkaan kaukaiselta
verrattuna nykyiseen tilanteeseen, jossa omaa
työtään voi myydä jo nyt, ja vauraus voi olla
kiinni kiinteistöissä, osakkeissa tai maassa. Ai-
noastaan teknologiset ratkaisut ajatellaan uu-
siksi, mikä muistuttaa teknologisesta determi-
nismistä kryptomaailmaa leimaavana voimana.

5. ”Tee oma pohjatyös”

Artikkelin alussa esitin, että Bitcoiniin liittyy useita ajallisuksia. Ensinnäkin voidaan puhua päivätreidaamisesta tai lyhyen aikavälin hyödyntämisestä sijoittamisen avulla. Sen vastinparina voidaan puhua pitkän aikavälin sijoittamisesta, jossa Bitcoinia ollaan valmiita ”HODLaamaan”⁴. Näiden lisäksi aktiivit puhuvat myös sukupolvet ylittävstä jatkumosta, monien vuosikymmenten kehityksestä, jossa olennaisena nähdään koko poliittisen ja sosiaalisen järjestyksen uudelleen organisoituminen. Esimerkiksi ”Bitcoin-maksimalistit” ovat henkilöitä, jotka uskovat, että Bitcoin selviytyy tulevaisuudessa ja kasvattaa arvoaan pitkällä aikavälillä, vaikka sen arvo heittelehtiikin kovasti nykyhetkessä ja on epävarma lyhyellä tähtämällä. Jotkut saattavat yleisesti ilmoittaa olevansa ”Bitcoin-uskojia”. Nyt, kun hinta on alhaalla, vaatii uskoa ja kanttia olla silti mukana, mikä korostaa ideologista motivaatiota osallistua Bitcoin-ekosysteemin kehittämiseen. Käytössä on myös termi ”fundamenttisijoittaja”. Maksimalistiksi tai fundamenttisijoittajaksi itsensä identifioivat korostavat nimenomaan pitkän aikavälin kehitystä. Bitcoinista puhutaan tällöin uutena, tulevaisuuden rahaninfrastruktuurina, ja pelkkiä pikavoittojen metsästäjiä katsotaan hieman paheksuen. Sen sijaan maksimalistit ovat yleisesti mukana myös ideologisista ja teknologisista syistä, jotka kietoutuvat tiiviisti yhteen.

Ensimmäisen kierroksen haastatteluissa eräs aktiivi kertoi, kuinka ”normipulliaiset tu-

lee rahankiilto silmissä” Bitcoin-tapaamisiin: *”Mullekin on pari ihmistä tullu sanoo et mul ois paljon raba, kannattaako sijoittaa bitcoiniin ja mun vastaus on se, että tee ite pohjatyös. Mä perustelen sen sillä että kun mä en oo ite tässä taloudellisin eduin, vaan se, että se blockchain teknologia mahdollistaa ihan hulluja asioita, verifioimista rahansierrossa, poistaa välikäteen luottamisongelman, tokihan sun pitää luottaa siihen teknologiaan itsessään, mut ei tarvitse käyttää välikäsiä. Tulee se konsensus. Mikään muu teknologia ei pysty tekemään konsensusta niin nopeasti.”* (Mies 25–35 v.)

Tämä muistuttaa siitä, miten Bitcoinin sisällä on erilaisia käyttäjäkuntia, kuten aiemmin tässä artikkelissa erittelin. Yhtäältä yhteisö hyötyy siitä, että mukana on erilaisia ihmisiä ja että sen alle voidaan liittää ristiriitaisiakin arvoja (Barta ja Neff 2016). Toisaalta edellisessä lainauksessa puhutaan sitoutumisesta, joka ylittää taloudelliset motiivit. Haastateltava painottaa oman pohjatyön tekemistä, minkä myötä huomio kiinnittyy tässä siis erityisesti jännitteeseen individualististen ”pikavoittojen” tavoittelun ja kollektiivisen järjestelmän kehittämisen välillä.

Toisen haastattelukierroksen aikaan YouTubein Bitcoin-aktiivien tekemissä videoissa ja keskusteluissa sekä tapahtumissa, joissa uusia tulijoita houkutellaan mukaan, vaatimus oman ”pohjatyön” tekemisestä on ollut vakioilmaus. Tällä korostetaan, että jokainen ottaa vastuun omista sijoituksistaan. Tällä tavalla ne, jotka esiintyvät asiantuntijoina tai kokeneempina kentällä, vapautetaan vastuusta, ja vastuu siirretään yksilölle, uudelle tulijalle. Näin pyritään kenties varmistamaan, että tulija ei ansiottomasti hyödy aiemman sukupolven työstä ekosysteemin kehittämiseksi sekä riskinotoista ja haasteista, joita he joutuivat käymään läpi.

⁴ HODL tulee englannin kielen sanasta hold, joka oli keskustelupalstalla kirjoitettu väärin. Sittemmin levinnyt yleiseen käyttöön pubuttaessa pitkän aikavälin Bitcoin-sijoittamisesta

Jonathan Parry ja Maurice Bloch (1989) kirjassaan *Money & The Morality of Exchange* kuvaavat toistuvan kaavan vaihtojärjestelmissä eri yhteiskunnissa. Huomio kiinnittyy arvioinnin ja moraalin logiikoihin käytännöissä, jotka katsotaan taloudellisen piiriin kuuluviksi ja jotka usein saatetaan ymmärtää ”neutraaleiksi” ja ”luonnollisiksi”. He esittävät, että vaihtojärjestelmiä voidaan ymmärtää niiden ajallisten suuntautuneisuuksien kautta; lyhyt- ja pitkäkestoisten kiertojen. Lyhyen aikavälin kierrot liittyvät yksilöiden väliseen kilpailuun ja hyötyyn, kun taas pitkäkestoiset kierrot luovat sosiaalisen yhteisön ja kosmisen järjestyksen ja pitävät niitä yllä. Käytäntöjä ja toimintaa arvioidaan sen mukaan, kumpaan kiertoon ne näyttäisivät kuuluvan, sillä näitä kahta kiertoa täytyy jatkuvasti tasapainotella, jotta järjestelmän jatkuvuus taataan. Kun yhteisö kasvaa tai sitä pyritään kasvattamaan, tarvitaan samalla myös tasapainottamista lyhyen aikavälin yksilöllisen hyötymisen ja pidemmän aikavälin kollektiivisen ja kosmisen järjestyksen rakentamisen välillä. Yksilöllinen ja kollektiivinen toiminta eivät kuitenkaan ole toisilleen vastakkaisia, vaan riippuvaisia toisistaan. Mikä tahansa sosiaalinen järjestys on riippuvainen yksittäisten jäsentensä lyhyen tähtäimen toiminnasta samalla kun tuo toiminta mahdollistuu vain, jos pitkän aikavälin järjestyksen uusintamista pidetään yllä (Parry ja Bloch 1989).

Bitcoinia ja muita kryptovaluuttoja ajatellaan nykyään ensisijaisesti spekulatiivisena sijoitustuotteena, varsinkin vuoden 2017 huiman kurssinousun jälkeen. Näin lausahduksen ”tee oma pohjatyös” voisi ymmärtää moraalisenä tasapainotteluvälineenä, jolla pyritään sitouttamaan uudet tulijat pitkän aikavälin sykliin eli Bitcoin-järjestelmän uudelleentuottamiseen, ylläpitämiseen ja rakentamiseen. Samalla

pyritään suitsimaan lyhyen aikavälin kierron ylikorostumista, eli yksilöiden taloudellista voitontavoittelua ilman panostusta järjestelmän kehittämiseen. Individualismia ja kollektivismia ei kuitenkaan tarvitse nähdä toisensa poissulkevinä näkökulmina (Coleman 2013), samoin kuin lyhyen ja pitkän aikavälin kierrot tukevat Parryn ja Blochin (1989) mukaan toisiinsa sen sijaan että sulkisivat toisensa pois. Parrya ja Blochia seuraten vaihtojärjestelmissä kysymys on siitä, millä tavoin individualistinen hyödyntäminen pyritään pitämään pitkän aikavälin sosiaalisen ja kosmisen järjestyksen uusintamiselle alistaiseena ja näin säilyttämään järjestelmä tasapainossa.

Keväällä 2018 haastattelemanani kryptoaktiivi, joka tunnustautuu ”Bitcoin-maksimalistiksi”, kertoo, että ”mä treidaan ittekin paria kymmentä eri kolikkoa, pelkäästään sen takia et mä saisin lisää Bitcoinēja. Et mul on ideologia siin takana mut mä ymmärrän myös sen että haluaa vaurautta itsellensä, mikäs sen parempi tapa kerryttää vaurautta kuin Bitcoin koska se ei menetä arvoonsa pitkässä juoksussa. Ja mä ymmärrän sen ihan hyvin ja mä kunnioitan sitä. Mut se että ihmiset ei tee pohjatyötä, et ihmiset sokeesti laittaa rahaa johonkin mitä he ei ymmärrä, siit mä en diggaa hirveesti.” (Mies 25–35 v.)

Tämä haastateltava kertoo olevansa ideologisesti motivoitunut, mutta se ei hänen mukaansa sulje pois vaurauden kerryttämistä. Hän kuitenkin korostaa, että muiden kryptovaluuttojen treidaus ja voittojen kerryttäminen sen kautta palvelee hänelle ideologista tavoitetta, joka on Bitcoin-järjestelmän kehittäminen. Lainauksesta käy myös ilmi pohjatyön ja sitoutumisen tärkeys, mikä heijastelee Parryn ja Blochin (1989) teoriaa vaihtojärjestelmien moraalista latautuneisuudesta ja arvottamisesta. Näin pohjatyöstä ja ”Bitcoin-maksimalismista”

tulee osa diskursiivisia strategioita, joiden avulla Bitcoinia rakennetaan kollektiivisena ja sosiaalisena liikkeenä. Lyhyen aikavälin individualistiset motiivit ja pitkän aikavälin yhteisölliset, poliittiset tai ideologiset tavoitteet, ovat ne kuinka löyhiä tahansa, pyritään tuomaan tasapainoon ja näin turvaamaan liikkeen jatkuvuus ja kasvu ilmaisemalla sitoutumista järjestelmän ylläpitämiseen tai sen tavoitteisiin.

6. Lopuksi

Rahakeskusteluissa on yleistä olettaa, että rahaa manipuloimalla voidaan muuttaa maailmaa, sosiaalisia suhteita ja niiden järjestäytymistä. Taloudellinen ja teknologinen determinismi kietoutuvat kryptomaailmassa tiukasti yhteen, voidaanhan rahan muutenkin ajatella olevan yhdenlainen teknologinen väline, jo ennen kryptovaluuttoja (Birch 2017). Toisaalta infrastruktuuri- ja teknologiantutkimuskeskusteluissa on ajateltu, että teknologioilla on erilaisia ”tarjoumia”, jotka mahdollistavat ja rajoittavat sitä, mitä niillä voidaan tehdä. Käytännössä on siis olemassa aina useita mahdollisia seurauksia, joita on mahdotonta kattavasti ennustaa (Callon 1998; Callon ym. 2001, 122). Teknologioita voidaan käyttää, ja usein käytetäänkin tavoilla, joita suunnittelijat eivät tule ajatelleeksi tai voi ennustaa, tai niiden käytöstä voi seurata odottamattomia seurauksia (Callon 1998), mikä puolestaan tuottaa uusia kysymyksiä ja ratkaisuja. Uusia maksun ja vaihdon infrastruktuureja, kuten lohkoketjuteknologiaa, pitäisikin siis tarkastella myös kontekstuaalisesti ja empiirisesti sen sijaan, että tyydytään tekemään oletuksia ja johtopäätöksiä ideaalimallien pohjalta.

Seuratessani esimerkiksi Bitcoin-automaattien käyttöä, rahanvaihtoa ja puhuessani Bitcoinista kiinnostuneiden ihmisten kanssa, kävi selväksi, että helppouden retoriikasta huolimatta sen käyttöön liittyy paljon hämmennystä. Vaatii taitoja ja resursseja, jotta Bitcoinista tai kryptovaluutoista voisi hyötyä. Käytännössä tarvitaan esimerkiksi teknologista tietämystä ja osaamista sekä sosiaalisia verkostoja, jotta voisi edes ymmärtää, mistä on kyse ja miten se toimii, ja silloinkin on valmistauduttava käyttämään siihen aikaa. Bitcoinin sosiaalinen luonne, jota Dodd (2018) luonnehtii ironiseksi, nousee näin esiin myös suomalaisten Bitcoin-harrastajien keskuudessa. Bitcoin-koodin on myös esitetty olevan riippuvainen sitoutumisesta, ja sitoutumista pidetään yllä diskursiivisilla strategioilla (Vidan ja Lehdonvirta 2018, 14). Tässä artikkelissa olen jäljittänyt joitakin diskursiivisia strategioita, jotka voidaan ymmärtää moraalisesti latautuneina, sosiaalisen järjestyksen uusintamisen välineinä. Vaikka tätä voidaan luonnehtia paradoksaaliseksi (Dodd 2018), antropologisten talusteorioiden valossa raha ja taloudellinen toiminta on toisaalta aina lähtökohtaisesti myös ”sosiaalista”.

Nelms ja muut (2018) esittävät, että uudet maksujärjestelmätoimijat, kuten Bitcoin, vetoavat ajatukseen ”meidän taloudesta” (*economy of just us*), jossa tietynlainen käsitys sosiaalisuudesta toistuu. Siinä toistensa kanssa tasa-vertaiset yksilöt käyvät vaihtokauppaa ilman välittäviä instituutioita tai valtarakenteita, ja kuka tahansa voi liittyä mukaan halutessaan. Taustalla on kenties ajatus taloudellisesta ”voimaantumisesta”, jonka ajatellaan tätä kautta mahdollistuvan. Bitcoinin puolesta puhujat muistuttavatkin usein, kuinka sen avulla mil-

joonat ihmiset, joilla ei ole mahdollisuutta avata pankkitiliä, voisivat päästä maailmanlaajuisen taloudellisen toiminnan piiriin. Bitcoin sosiaalisena liikkeenä pyrkii esittämään roolia poliittisesti edistyksellisenä, vaikka todellisuudessa jo nyt monet ryhmät ovat jääneet jälkeen vallan, resurssien ja vaurauden uudelleen jaossa, mikäli sellaisesta Bitcoinin tapauksessa olisi kyse. Nelms ja muut (2018) toteavat, että käytännössä Bitcoinin ja muiden vertaisverkkojen mahdollistamat luottamusinfrastruktuurit ja vaihdon piirit ovatkin jo johtaneet, jos ei kokonaan, niin ainakin osittain suljettuihin käyttäjäyhteisöihin, mikä lisää yhden paradoksin lisää Bitcoinin maailmaan.

Kuilu teknolibertarianistisen vision ja käytäntöjen välillä alkaa siis käydä yhä selvemmäksi. Bitcoinin voisi näin sanoa olevan sekä menestys että epäonnistuminen samassa paketissa. Menestyksekkäs se on toki siinä, että se on onnistunut kasvamaan ja kasvattamaan käyttäjäkuntaansa 10 vuodessa. Toisaalta sen takana

olevaa teknologiaa ollaan omimassa valtavirtajärjestelmän toimijoiden käyttöön, jossa se voi hyödyttää jo olemassa olevia maksuliikennejärjestelmiä, eikä suinkaan tehdä niitä tarpeettomiksi. Samalla Bitcoin on riippuvainen olemassa olevasta infrastruktuurista ja fiat-valuutoista toimiakseen. Ja ne, kenellä on ollut jo valmiiksi resursseja, ovat kasvattaneet niitä entisestään.

On tietysti hyvin tunnettu seikka, että mitä ihmiset sanovat tekevänsä harvoin vastaa sitä, mitä he itse asiassa tekevät. Bitcoinin kohdalla tähän diskurssien ja todellisuuden väliseen kuiluun ja siitä seuraaviin paradokseihin on enenevässä määrin kiinnitetty huomiota sosiaalitieteellisessä keskustelussa. Bitcoinin tapauksessa, ja väittäisin, että teknohypessä yleisemminkin, diskurssien ja käytäntöjen välistä kuilua pidetään aktiivisesti yllä. Se on spekaakkelimaisen ja spekulatiivisen vaikutelmatalouden (*economy of appearances*) peruslähtökohta (Tsing 2000). □

Kirjallisuus

- Barta, K. ja Neff, G. (2016), "Technologies for sharing: lessons from Quantified Self about the political economy of platforms", *Information, Communication & Society* 19: 518–531.
- Birch, D. (2017), *Before Babylon, Beyond Bitcoin. From Money that We Understand to Money that Understands Us*, London Publishing Partnership.
- Callon, M. (1998), *Laws of the Markets*, Blackwell, Oxford.

- Callon, M., Lascoumes, P. ja Barthe, Y. (2001), *Acting in an Uncertain World. An Essay on Technical Democracy*, The MIT Press, Cambridge ja Lontoo.
- Coleman, E. G. (2013), *Coding Freedom. The Ethics and Aesthetics of Hacking*, Princeton University Press, Princeton ja Oxford.
- Dodd, N. (2018), "The social life of Bitcoin", *Theory, Culture & Society* 35: 35–56.
- Hart, K. (2002), "Money in an unequal world", *Anthropological Theory* 1: 307–330.

- Maurer, B., Nelms, T. C. ja Swartz, L. (2013), "When perhaps the real problem is money itself!': The practical materiality of Bitcoin", *Social Semiotics* 23: 261–277.
- Nelms, T. C., Maurer, B., Swartz, L. ja Mainwaring, S. (2018), "Social payments: innovation, trust, Bitcoin, and the sharing economy", *Theory, Culture & Society* 35: 13–33.
- Parry, J. ja Bloch, M. (1989), *Money & Morality of Exchange*, Cambridge University Press.
- Polanyi, K. (2006 [1944]), *Suuri murros*, Vastapaino.
- Nakamoto, S. (2008), "Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System Satoshi", <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>.
- Tsing, A. L. (2000), "Inside the economy of appearances", *Public Culture* 12: 115–144.
- Vidan, G. ja Lehdonvirta, V. (2018), "Mine the gap: Bitcoin and the maintenance of trustlessness", *New Media & Society* 21: 42–59.